

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NY

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

H. F. RØRDAM og **T. S. RØRDAM.**

PRÆST.

DR. PHIL.

TREDIE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOCTRYKKERI.

1864—66.

dør os dog paa den anden Side saa mange Beviser paa en kristelig Tro, der var ubekjendt med Tvivlen, at Beskjæftigelsen med denne Tidsalder faar noget eget tiltrækkende.

I.

M. Iver Bertelsens Levnet.

Blandt det 16de Aarhundredes mere fremtrædende kirkelige Personligheder her i Danmark var den i Overskriften nævnte Mand en af de ikke mindst mærkelige. Han var en af de Karakterer, som det ikke er let at blive ret klog paa, hos hvem gode og slette Steder findes i sær Blanding. Den, der har beskæftiget sig med Danmarks Kirkehistorie i Reformationsaarhundredet, vil oftere være stødt paa hans Navn. I sin Tid lovede Langebek at meddele Efterretninger om hans Levnet¹⁾; men Løftet blev ikke holdt, og det er ikke lykkedes mig at støde paa de Samlinger, som Langebek rimeligvis har gjort i denne Retning. Imidlertid har jeg dog fundet saa mange Oplysninger, at der af den lader sig danne et ret anskueligt Billede af Manden og hans Færd.

Iver Bertelsen (Ivarus Bartholinus) var født i Middelfart, formodentlig i de sidste Aar af K. Frederik I.s Regjeringstid. Hans Fader var Fisker, og Sønnen fortalte i senere Aar en mærkelig Historie, som Faderen efter hans sigende havde oplevet. En Dag nemlig, da denne med nogle andre Mænd havde været ude at fiske og det var koldt, trak de Baadene paa Land og tændte en Ild i Nærheden af Strandbredden for at varme sig. Som de sad om Ilden, saa de et Havuhyre, der nærmest lignede en Kvinde, komme op af Havet og begive sig hen imod dem. Fiskernes første Følelse ved dette Syn var Rædsel; men en af dem tog dog Mod til sig, greb en Brand fra Ildstedet og gik,

¹⁾ Danske Mag. I, 78.

bevæbnet med den, Uhyret imøde med høje Raab, hvorpaa Havfruen med et gjennemtrængende Skrig flygtede og styrtede sig i Havet. Stolte af denne Bedrift satte Fiskerne sig atter om Ilden, og den Mand, der havde bevaret Fatningen, sad just og pralede af sin Heltegjerning, da Uhyret vendte tilbage fra Havet ledsaget af en hel Skare af samme Slags. Nu bleve Fiskerne for Alvor bange, og ingen af dem gjorde Forsøg paa at holde Stand, men de løb alle, det bedste de kunde. De saa nu, hvorledes Havfruerne — thi det antog de disse Uhyrer for — under høje Skrig nærmede sig til Ilden. Her holdt de ligesom Raad et Øjeblik, hvorpaa de gav sig til at adsprede Brandene og at kaste Gløderne op i Luften, indtil det hele var spredt rundt omkring, hvorpaa de atter under høje Skrig vendte tilbage til Havet. Fiskerne havde faaet en saadan Skræk i Livet, at det varede længe, inden de atter turde sætte deres Baad i Søen. — Saaledes fortalte Iver Bertelsen til den Mand, der har optegnet denne underlige Tildragelse ¹⁾.

Om ham selv er at berette, at han kom til Studeringerne; men det er ikke bekjendt, i hvilken Skole han har gaaet. Den 26 Oktober 1556 blev han indskreven ved Universitetet i Vittenberg; han drog derhen forsynet med D. Niels Hemmingsens Vidnesbyrd og Anbefaling, hvilket viser, at han tidligere havde studeret i Kjøbenhavn ²⁾. I Vittenberg opholdt han sig med kongelig Understøttelse i et Aarstid og studerede flittig under Melanchthons Vejledning, og alt vidner om, at han har sluttet sig til den theologiske Retning, som man efter denne Lærer kalder den philippistiske. Efter at have afsluttet sine Studier i Vittenberg ved at tage Magistergraden der, vendte han 1558 tilbage til Kjøbenhavn, og blev optagen i Huset hos sin Velynder Hemmingsen, og det for en ringere Betaling, end dennes

¹⁾ Er Lætus, Hist. de nato baptisatoque primo Friderici II regis filio. Msc.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 473. Gjessings Jubellærere. III, 16.

andre Kostgængere plejede at give. Ved den samme Mands Understøttelse blev han, efterat han havde henledet den offentlige Opmærksomhed paa sig ved et latinsk Minde-digt over K. Christian III, 1559 ansat som Professor Pædagogicus ved Universitetet, og da den hidtilværende Professor i Rhetorik M. Ped. Parvus døde, d. 27 Avgust s. Å., blev han dennes Eftermand i det rhetoriske Fag¹⁾.

Tilskyndet ved forskellige mærkelige Tidernes Tegn skrev M. Iver 1560 en »Formaning til en kristelig og alvorlig Pønitense«, som han tilegnede Hemmingsens Hustru, den »ærlige og velforstandige Kvinde Marine Matsdatter«, til Tak for de Velgjerninger, hun havde bevist ham. I dette ret mærkelige lille Skrift røvses Forfatteren Tidsalderens Skjødesynder, »Pral og Prampering«, »Drukkenskab og Sløseri« og omtaler forskellige ildevarslende Tegn, der burde bringe Folk paa alvorligere Tanker. »Den naadige Gud«, siger han, »har en Tidlang ladet os advare ved Tegn, der ere komne udi store Hobetal aarlig Aars, at Sol eller Maane have mist sit Skin, undertiden begge udi et Aar, nu med Kometer, med stor og uvanlig Storm og Blæst, Jordskjælv, Pestilense, Dyrtid, Krig og mange store Tegn, det langt var at opregne. Og nu besønderlig i disse sidste Aar, der Gud fornemmer, at vi forhærdes udi Synden, at han dermed kunde opvække os«. Saaledes havde man 1556 set en Komet, 1558 havde der atter ladet sig en Komet tilsyne, »desligeste ifjor, foruden det forfærdelige Tegn, som skete paa Maanen, blev set udi Himlen af mange trofaste Folk her hos Kjøbenhavn Gla-

¹⁾ D. Mag. 3 R. VI. 274. Lønnen, som M. Iv. Bertelsen hævdede i Regnskabsaaret 1559—60, viser, at han i den største Del af Aaret har været ordinær filosofisk Professor og ikke Pædagogicus. Jfr. C. Bartholin, De ortu et progressu Acad. Hafn. F. 2 vers. Vinding, Acad. Haun. p. 100. Dän. Bibl. IV, 15. Iv. Bartholin, Hypomnesis de extremo Dei iudicio, Dedic. Witeb. 1565. — Mindediget over Chr. III. findes trykt sammen med Hemmingsens Mindetale over Kongen, der blev holdt d. 13 Febr. 1559.

vinder og Spyd tilsammenrende udi Skyerne«. Det Aar, da Forfatteren skrev, havde været usædvanlig stormfuldt, Solen havde en Gang og Maanen to Gange mistet sit Skin, svar Sygdom havde hersket over ganske Danmarks Rige, og endelig havde et forfærdeligt Tordenvejr d. 29 Okt. 1560 raset om Kjøbenhavn, Lynet havde slaaet ned i S. Nicolai Kirke og sønderplittet Alteret, og samtidig havde en Lynstraale antændt Kirkespiret i Malmø, i hvilke tvende Kirker Gud først havde ladet sit Ord prædike, efter at sal. Morten Luther havde ført det paa Bane. Alt dette ansaa M. Iver som rette Tegn paa, at Dommedag var nær.

I sin Virksomhed ved Universitetet lagde M. Iver Bertelsen sig, vi vide ikke hvorledes, snart saaledes ud med sine Medlærere, at disse efter forskellige Forhandlinger, d. 3 April 1561 besluttede i Konsistorium at tilkjendegive ham, at han inden førstkommende S. Hansdag maatte se sig om en anden Virksomhed. Efter i omtrent et Aarstid at have været fjernet fra Universitetet, ansøgte han imidlertid atter 1562 om den rhetoriske Lærerstol, der paany var ledig; men skjønt denne Ansøgning blev afslaaet af Konsistorium, tilkjendegaves det ham dog, at han, om han vilde, kunde faa Lectio Virgiliana (den laveste Post ved Universitetet) med 60 Dlr. i aarlig Løn; men hvis han ikke vilde modtage dette Tilbud, stod det ham frit for at rejse, hvorhen han lystede ¹). Utilfreds med dette lidet gunstige Tilbud, der indeholdt en Degradation, forlod M. Iver Kjøbenhavn og drog til Udlandet. I Foraaret 1565 træffe vi ham i Vittenberg, hvor han udgav et latinsk Skrift om Dommedag, som han ansaa for at være nær forhaanden. Det er en udførligere Behandling af det samme Emne, som han tidligere havde skrevet om paa Dansk. Skriftet tilegnede han Hertug August af Sachsen ²). Kort efter synes imid-

¹) Vinding. Acad. Haun.*p. 100.

²) I Dedication, der er dateret Vitebergæ 3 Id. Martii 1565, omtaler Forfatteren sit Ophold »in hac alma Academia Vitebergensi . . .

lertid Nøden at have drevet ham hjem, og han maatte finde sig i at tage imod de ringe Vilkaar, som han tidligere havde forkastet. Imidlertid var han dog kun et Fjerdingsaar, i Sommeren 1565, Docent ved Universitetet¹⁾; thi d. 4 September s. Å. skrev Kongen til Biskop Hans Albretsen, at da Sognepræsten i Stege var død, og det var Kongen bekendt, at der var en god lærd Mand, ved Navn Mester Iver, i Kjøbenhavn, saa skulde Biskoppen sørge for, at denne snarest mulig blev kaldet til Sognepræst i Stege, en Befaling, som ogsaa blev efterkommet²⁾.

I Stege blev M. Iver imidlertid ikke gammel; thi inden han havde været der ret længe, optaarnede der sig et Bjerg af forskellige Anklager imod ham, der formodentlig vilde have fældet ham, selv om ikke flere af Professorerne, der bleve hans Dommere, fra tidligere Tid havde været ugunstig stemte imod ham. Den første Anledning til, at der rejstes Klage mod ham, synes at have været et Fjendskab, der var opstaaet mellem ham og Fogeden paa Stegehus, Villum Wulfort, en raa og voldsom Person, der var i Tjeneste hos Povl Wobitzer, en pommersk Adelsmand, der havde Stegehus og Møen som et Pantelen af Kronen. Denne Foged stod atter i Forbindelse med den forrige Præsts, M. Niels Fædders, Enke, Anne Pedersdatter, der var misfornøjet med, at hun skulde forlade Kaldet. Hun havde været gift med begge Formændene i Embedet og havde nok ønsket, at der var kommet en Præst, som havde villet ægte hende. Villum Wulfort haanede M. Iver ved at lade et Billede, der skulde forestille ham, male i Stege Borge-

publico docendi munere, quod in Ecclesia et Academia Danica aliquot annos sustinui, egressus*. Udtrykket »in Ecclesia« synes at antyde, at M. Iver en Tid har haft præstelig Ansættelse, hvorom ellers intet er bekjendt.

¹⁾ I Univ.s Regnskab fra Maj 1565 til Maj 1566 anføres: »M. Ivarus Bartholinus pro uno termino 12½ Dlr.« (altsaa for et helt Aar kun 50 Dlr. i Løn).

²⁾ Se Tillæg Nr. 1.

stue, skjønt han rigtignok senere for Retten paastod, at det ikke var Præsten, men Fanden og hans Moder, han havde ladet male. Fra Fogeden er formodentlig ogsaa den Anklage mod M. Iver først udgaaet; at han foretog sig Forandringer ved Daaben ved at udelade den dengang brugelige Besværgelse, og at han havde kjøbt sig fri for sin trolovede Fæstemø. Da disse Klager kom for Præstens Øvrighed, Stiftslensmand Bjørn Andersen, indstevnede denne ham til at møde for sig for at gjøre Regnskab for hans Forhold. Da M. Iver imidlertid af forskjellige Grunde undlod at møde, indklagede Stiftslensmanden Sagen for Konsistorium, hvor den da kom til Forhandling i Januar 1567¹⁾. Først fremsatte da Bjørn Andersen Anklagen for Gjenstridighed (contumacia) mod Øvrighedens Befaling, idet M. Iver ikke havde adlydt Stevningen. Og skjønt denne beviste, at Villum Wulfort havde undsagt ham paa Livet, saa han ikke kunde rejse sikkert, og ogsaa fremførte andre Grunde for sin Udeblivelse, vare Professorerne dog enige om at dømme, at han burde suspenderes fra sit Embede og straffes for Ulydighed, med mindre han kunde afbede det hos Kongen. Den anden Klage gjaldt den Forandring, M. Iver havde foretaget ved Daaben. Ved Forhandlingen af denne Sag vare Kjøbenhavns tre Sognepræster tilkaldte som Meddommere. Bjørn Andersen fremsatte Anklagen i følgende Spørgsmaal: »Maa nogen vige fra Kongl. Maj.s Ordinans for sin egen Person, og gjøre noget, som er imod Ordinansen«? Hertil svarede M. Iver: »Jeg har intet forandret af alt det, som staar i Haandbogen uden det ene Ord: »Far hen ud du urene Aand«; det har jeg ladet ude og ikke brugt det, og jeg har istedenfor forklåret Folket den rette Daabens Brug. Og det har jeg gjort, fordi jeg før har været ad-

¹⁾ Hidtil har man altid sat 1566 som det Aar, M. Iver blev dømt. Dette Aarstal stammer fra Dän. Bibl. IV, 57, hvor det urigtig er tilføjet, medens det mangler i den ældste og bedste Afskrift af M. Ivers »Propositiones, ex ipsius auctoris autographo« (Rostg. Saml. paa Univ. Bibl. Nr. 2 4to).

spurgt af frugtsommelige Kvinder, om det skulde troes, at Børnene før Daaben ere besatte«. Bispen, D. Hans Albretsen, spurgte: »Hvorfor har I, M. Iver, paa egen Haand forandret det, som det kun tilkommer Øvrigheden at foretage Ændringer i?« Præsten svarede: »Jeg har ikke gjort det andensheds end der, hvor mig tyktes, jeg kunde og maatte gjøre det, efterdi det var ikke mod Guds Ord. Ikke har jeg heller forandret noget, men aleneste ladet det være ude og ikke brugt det, fordi min Lærer D. Niels Hemmingsen og jeg have confereret derom, og han mente, de Ord burde vel med Rette lades ude«. Hertil svarede Hemmingsen vredt: »Mester Iver, jeg har aldrig bedt eder at forandre noget i Kgl. Maj.s Ordinans«. Hertil bemærkede M. Iver, at det havde han heller ikke paastaaet. — Da det nu kom til Votering i Sagen af Professorerne og Præsterne, tog Hemmingsen først Ordet og sagde: »Var det saa, at hver maatte følge sit eget Sind, da var det ikke fornødent, at der var Herrer og Konger til. Derfor maa ingen forvende det paa egen Haand, som gode, vise og forstandige Mænd med Kongen have samtykt. Men hvo, som det gjør, bør straffes. Dog haaber jeg, at Kgl. Maj. vil handle mildelig med M. Iver, skjønt han har forset sig«. Biskoppen erklærede sig enig med Hemmingsen. D. Rasmus Lætus sagde: »Det er en underlig Handel med denne Forandring i Daaben, men saalænge det er nyt, kan man lettelig hugge det op, saa det ikke gjør mere Bulder. Vel kan jeg ikke dømme M. Iver til at gjøre mod sin Samvittighed, men det ved jeg vel, at han havde burdet adspørge eder Hr. Biskop. Derfor har han ikke gjort ret; dog tykkes mig, at man kan ikke plat fordømme ham; men saameget staar fast, at det er ilde gjort, at han har foretaget noget i denne Sag uden Bemyndigelse fra Øvrigheden«. Heri samstemmede ogsaa de andre Dommere, hvorpaa Universitetets Rektor vendte sig til Stiftslensmanden og sagde: »Kjære Bjørn, disse Dannemænd dømme allesammen, at ingen ærlig Person maa forandre noget i Kirkeskikkene af sin egen Myndighed,

og derfor tykkes dem, M. Iver at have ilde gjort«. Bispen føjede dog formildende til, at han kunde tages til Naade, om han vilde afstaa og rette sig i det, han havde gjort, hvortil M. Iver ogsaa erklærede sig villig. Ogsaa Hemmingsen erklærede sig i enig i den mildere Betragtningssaaede, idet han bemærkede: »Skismatikere ere altid blevene tagne til Naade, naar de have villet afstaa fra deres Mening«. — Under Forhandlingen af dette Spørgsmaal, var ogsaa et andet blevet inddraget, nemlig om Nadveren, med Hensyn til hvilken der berettedes, at M. Iver skulde have sagt, at Fremsigelsen af Indstiftelsesordene ved Nadveren ikke var fornøden. Da han blev adspurgt herom, svarede han, at saaledes havde han aldrig sagt, men i en Samtale med Bjørn Andersen den foregaaende Aften havde han bemærket, at Sakramentet ikke har sin Kraft af disse Ords Oplæsning, og at de kun indeholde en historisk Oplysning, og fremsiges, for at erindre Nadvergjæsterne om Herrens Lidelse og Død og om de Velgjerninger, som Kristus forjætter alle ved dette Sakrament. Skjønt denne Opfattelse ingenlunde kan kaldes luthersk, toge Dommerne den dog for gode Varer; de tilhørte formodentlig ogsaa selv næsten alle den philippistiske Retning, der ikke tog det saa nøje med Afvigelser fra Luthers Betragtning af Nadveren, og ønskede neppe at gaa dybere ind paa Sagen, naar det kunde undgaas. — Endnu stod en Anklage mod M. Iver tilbage, nemlig den, at han havde opløst Forbindelsen med sin trolovede Fæstemø, Kirsten Sørensdatter, en Borgerdatter fra Ribe og som det synes en Søster til Borgemester Clemen Sørensen i Vejle, og givet hende en Affindelsessum. M. Iver indrømmede, at han var bleven trolovet til Pigen, men da man ikke havde holdt, hvad der ved den Lejlighed var lovet ham, ønskede han ikke at ægte hende, og de vare blevene enige om at skilles ad. Hertil bemærkede Hemmingsen: »Det har altid været holdt her i Riget, at Folk, som ere trolovede og have Vidnesbyrd og Bevisning derom og have givet hinanden Fæstendefæ (Fæstensgave), de Folk

ere Ægtefolk for Gud og Verden. Nu er det bevisligt, at dette er Tilfældet med eder, M. Iver, og denne Pige: thi ere I Ægtefolk«. De øvrige Professorer og Præsterne udtalte sig omtrent paa samme Maade og holdt navnlig paa, at om M. Iver ikke vilde ægte Pigen, maatte han dog ikke indgaa noget andet Ægteskab, saalænge hun levede. Hemmingsen mente desuden, at M. Iver havde fortjent en stor Straf for sin Adfærd. Endelig sluttede Stiftslensmanden Forhandlingen med følgende Ord: »Mig synes dette, at han har begyndt ret, men han har ikke ret forfulgt det, og efterdi han ikke har holdt sin Tro, Ære og Love, bør han ikke at gifte sig, saalænge som denne hans Fæstemø er ilive«¹).

Som man ser, var det nærmest Beskyldningen for Ulydighed mod Øvrighedens Befaling, der fældede M. Iver Bertelsen, skjønt naturligvis ogsaa de andre Anklageposter have bidraget til at forværre hans Sag, og da det ikke lykkedes ham at afbede sin Brøde hos Kongen, blev han afsat fra sit Embede og hensat i Forvaring i Sorø Kloster. Dette Kloster benyttedes ved denne Tid jævnlig som Fængsel for gejstlige Personer, som paa en eller anden Maade havde forset sig i højere Grad, og tillige som Forsørgelsesanstalt for enkelte fattige eller svagelige Personer af den bedre Klasse²). Klosters Forstander kaldtes Abbed; paa denne Tid indtog M. Morten Pedersen denne Plads. Fangerne, som sædvanlig ikke synes at være blevne holdte i nogen meget stræng Forvaring, erholdt Føden frit i Klosteret, men maatte selv sørge for deres øvrige Fornødenheder. Herhen blev altsaa M. Iver Bertelsen bragt i Februar 1567, efterat han havde udstedt følgende strænge Forpligtelse om at forholde sig aldeles rolig i sin klosterlige Afsondring:

»Jeg Iffuer Bertelssønn barnefødt wdi Medelfar wdi Fyen, som wor Sogneprest wdi Stege, bekiender och bestaar med

¹) Efter Acta Consistorii. Ny kirkehist. Saml. I, 19—30.

²) M. Iver Bertelsen var ingenlunde, som Helveg antager (Kirkehist. eft. Ref. 2 Udg. I, 179), den sidste Præst, mod hvem Klosterfængsel anvendtes (se nedenfor S. 550).

dette mit obne breff och egen handschrift, att effterdi ieg forfarer kongelig Maiestatis, min naadigste Herris, ret kongelige Mildhed och store Gunst och Naade, y dett att hans K. M. mig saa naadeligen anseer, att ieg ey skal besueris med itt euigt Fengsel, dog ieg haffuer storligen fortørnet Gud och hans K. M. med mange guode Menniske: da først betacker ieg hans K. M. wnderdanigsten och høye-ligen, och beder den almectige Gud, att hand wil beløne hannom denne sin kongelige Mildhed imod mig med all løcksalighed wdi dette och det tilkommendis liiff. Dernest efterdi hans K. M. mig denne sin sunderlige Gunst beviser aff en rett kongelig dygd och egit fromme hierte, for Guds skyld och de høylerde Theologers forbøn wdi Kiøbmenhaffn, bepflichtiger ieg mig hans K. M. igien med dette mitt obne breff wdi slig maade:

I. Først, att ieg wdi denne min mangfoldig offuer-trædelsis sag aldrig wil forsøge, handle eller practicere wdi nogre maade wid drenge, tienere, bud-, breffdragere eller nogen anden, enthen med ord, gierning eller schriff- uelse til nogen persone wdi eller wden rigit, nogit, som kand wdi nogen maade wdi en rett wdleggelse eller grand- skielse were eller skicke sig imod K. M. wilie och Vniuer- sitetens Sentents, til den leffuende Guds fortørnelse, den hellige Kirckis forargelse och min troes, liiffs och euig saligheds skade och fortabelse.

II. Dernest, att ieg wil høre wdi Sieland wdi Sore Kloster leffue och wære wnder Abbedens liudelse, roligen och stille, att hand ey skal haffue aarsage til att mistencke mig til noget att begynde imod denne min forplichtelse; och dære foruente wil K. Maiestatis milde wilie och Gud- fryctighed imod mig til nogen forsium, om Gud saa vil. Men dersom ieg befindis med nogen surfittighed, suig eller hinderlist, lønlig eller obenbare att wndrycke mig, eller wndrømme fra Sore Kloster, wil ieg were skyldig at straffis med døden, ihuor ieg nogen sted findis.

III. For det sidste loffuer ieg, att ieg aldelis wil holde mig fra all disputats, collats, lesning for andre, prædicken, schriffuelse eller anden øffuelse, som er den almindelig kircketieniste wdi nogen part anrørendis, saa lenge til K. M. mig denne sag aff sin gunst formildendis worder: huor om ieg beder hans K. M. for Jesu Christi skyld. Att denne forpflichtelse saa som sagt er wbrødeligen holdis skal, stadfester ieg wdermere med mitt signete nedem denne min handschrift. Schreffuit paa Kiøbmenhaffns Slott den 13 Februarii Anno Christi 1567^a 1).

Uagtet Iver Bertelsen ved denne Forpligtelse havde fraskrevet sig Retten til enhver skriftlig Forhandling af det kirkelige Stridsspørgsmaal, som han havde vakt, saa finde vi dog, at Forpligtelsen ikke er bleven holdt i dette Stykke, uden at det er bekjendt, om der mulig senere er tilstaaet ham en større Frihed. Da det nemlig var ham om at gjøre at bevise, at han ingenlunde havde gjort sig skyldig i noget Kjættereri ved at udelade Exorcismen, men tvertimod derved havde hævdet den rette lutherske Betragtning af Daaben, saa at der altsaa ingen Grund var til at behandle ham som en Forbryder for den Sags Skyld, forfattede han i sit Fængsel et lille Skrift, hvori han i 60 Sætninger med Dygtighed udviklede og forsvarede sin Anskuelse og endte med at forlange sin Sag undersøgt paany efter Guds Ord, ikke af mistænkte, men af lærde og gudfrygtige Dommere. I et andet lille Skrift »Judicium de exorcismo« viste han med ikke ringe patristisk Lærdom, at Besværgelsen ved Daaben kun var en Levning af Papismen, der ingenlunde burde opretholdes²). Det er aabenbart, at han ikke kan have forfattet disse Skrifter i sit Fængsel, uden at have haft Værker af

1) Efter Langebeks Afskrift i Geh.-Ark. Paa Brevet fandtes følgende Paategning: »Mester Iffuer Bertelsens breff oc beplictelse, som hand fra sig gifftuet haffuer. Antuordett ind i Cantzeliett af Mester Nils Nilsen Hoffpredicker, then 14. Februarii Anno 1567«.

2) Begge Skrifterne findes trykte i Dän. Bibl. IV, 57—83.

Reformatorerne og Kirkefædrene til sin Raadighed, som Klosterets Abbed da formodentlig har forsynet ham med. Imidlertid søgte nogle Mænd, der vilde ham vel, navnlig D. Rasmus Lætus og den kgl. Hofpræst M. Niels Nielsen Kolding, at faa ham til at opsætte et Bønskrift til Kongen, hvori han afbad, hvad han havde forbrudt, og om end ikke tilbagekaldte sin Mening, saa dog erkjendte, at han havde fejlet ved egenmægtig at gjøre Forandring i den ved Kirkeordinansen foreskrevne Daabsform, og navnlig undskyldte sig med, at han havde sin Opfattelse af Exorcismen fra Hemmingsen, der i sine Skrifter havde udtalt sig imod den. Det var Iver Bertelsen haardt imod at gjøre dette Skridt, da han ingenlunde havde opgivet sin Overbevisning; men Vennernes Overtalelse og Hensynet til den ulykkelige Stilling, hvori han befandt sig, bevægede ham tilsidst til at afskrive det Udkast til en Afbigt, som Lætus havde opsat, og at levere M. Niels Kolding sit Signet til at forsegle Brevet med. Bønskriftet blev overrakt den kgl. Sekretær Hans Skovgaard, men synes ikke at have frugtet noget. Derimod fortørnedes Hemmingsen heftig, da han erfarede den Brug, hans fordums Discipel havde gjort af hans Navn, og han skrev derfor d. 16 Marts 1568 et Brev til M. Iver, hvori han talte ham haardt til og beskyldte ham for, at kun Lyst til i Menigmands Øjne at gjælde for en ny Reformator havde bevæget ham til at udelade Besværgelsen, og at han ingenlunde for at bevise sin Uskyldighed kunde beraabe sig paa sin Samvittighed, efter at han havde forladt sin trolovede Fæstemø, fordi han ved Ægteskab med en adelig Dame ønskede at komme i Vejret. Han var ikke, som han sagde, dømt for sin Forandring i Daabsformen, skjønt han vel havde fortjent det ved sin Dumdristighed, men for de forargerlige Optrin, han havde givet Anledning til, og han havde ingen Grund til at beklage sig, da han af Kongen underholdtes paa et hæderligt Sted hos en lærd Mand, saalænge til man saa Tegn paa en sand Fortrydelse hos ham. Hvad det angik, at han havde beraabt sig paa

Hemmingsens Autoritet, da havde denne i sin Pastoraltheologi klart nok udtalt sig om det forkastelige i, at en enkelt Mand paa egen Haand gjorde Forandringer i de almindelig vedtagne Kirkeskikke. »Gaa nu hen«, slutter det skarpe Brev, »og beraab dig paa Hemmingsen, der efter alles Vidnesbyrd, der kjende ham, er en Elsker af Orden og Fred og har den største Afsky for al unødvendig Forandring i Kirkesager.« Havde Hemmingsen skrevet bittert, saa svarede M. Iver Bertelsen ham i en endnu bitrere, ja ganske utilbørlig, Tone, især naar man tager Hensyn til den Mands store Dygtighed og Fortjenester, som han saaledes tiltalte, og naar man erindrer, hvormeget Hemmingsen tidligere havde taget sig af ham. Han undsaa sig ikke for, efter Rygter og Folkensnak, at oprippe det ulykkelige Forhold, som havde hersket mellem Hemmingsen og dennes første Kone, paa en saa skaanselløs og sikkert ogsaa saa overdreven Maade, at det vistnok derved er lykkedes ham at saare sin Lærer saa dybt, som det overhovedet var muligt¹⁾.

Ved dette Brev har M. Iver formodentlig kun forværret sin Sag. Hans Stilling blev saameget pinligere derved, at man, paa Grund af private Kreditorers Krav, havde lagt Beslag paa hans Ejendele. Han havde vel Føden i Klosteret, men intet til Klæder og andre Fornødenheder. I næsten tre Aar havde han nu siddet i Sorø; hans Klæder vare opslidte, hans Kjoler havde han maattet sy om til Trøjer, og han havde neppe saa meget tilbage, at han kunde dække sit Legemes Nøgenhed dermed, og Vinteren stod for Døren. Under disse sørgelige Forhold henvendte han sig den 8 December 1569 til Sjælands ny Biskop, M. Povl Madsen, og bad denne at udvirke, at han maatte blive stillet for en Ret af upartiske Dommere, han vilde gjerne underkaste sig enhver Straf, som disse maatte ikjende ham. Men en slet og ret Tilbagekaldelse, uden at Sagen var undersøgt,

¹⁾ Begge Breve findes meddelte som Tillæg, Nr. 2 og 3.

vilde han dog ikke for nogen Pris indlade sig paa; »lad dem bede om Forladelse, som imod al Ret have fordømt mig, jeg forlanger kun Retfærdighed«¹⁾. Skjønt vi ikke vide noget om, at en saadan ny Optagelse af M. Iver Bertelsens Sag, som han begjærede, har fundet Sted, blev han dog, kort efter at han havde skrevet ovennævnte Brev, udløst af sit Fangenskab. Anledningen hertil fortælles paa følgende Maade: K. Frederik II kom selv engang til Sorø; ved formaaende Venners — formodentlig især Hofpræst M. Niels Koldings — Indflydelse fik M. Iver Tilladelse til at fremstille sig for Kongen. Han kom da frem i hele sin bedrøvelige og pjaltede Skikkelse, men vidste at føje sine Ord saa vel, at Kongen ikke alene gav ham fri af hans Fængsel, men ogsaa snart efter viste ham en særdeles Yndest. Ja Kongen skal endogsaa have ytret, at i Statsager var der ingen, hvis Mening han tillagde større Vægt, end Kansleren Johan Friis, men i Tros- og Samvittighedsager satte han mest Pris paa M. Iver Bertelsen²⁾.

I Aaret 1570 blev M. Iver udløst af sit Fængsel, men nu stod han uden nogen Virksomhed; alt hvad han ejede og havde, selv hans Bøger, var adspredt og ødelagt under hans Fraværelse. Kongen, der havde skjænket ham Friheden, vidste imidlertid Raad: den hidtilværende Abbed i Ringsted Kloster, M. Frands Andersen, blev afskediget, og M. Iver blev d. 2. Januar 1571 beskikket til denne hæderlige Post³⁾, og ikkê længe efter (4 April s. Å.) udgik der et aabent Brev til de kgl. Fogder, Embedsmænd og andre

¹⁾ Dän. Bibl. IV, 6—9.

²⁾ Vinding, Acad. Haun. p. 101.

³⁾ Mester Frands Andersen, Abbed i Ringsted Kloster, fik 2 Jan. 1571 flg. Kongebrev: »Vider, eftersom I nogen Tid siden forleden haver besværet eder udi den Befaling, I haver der udi Klosteret, og derfor underdanigst begjæret at maatte blive for den forskaanet: thi have vi nu til samme Befaling forordineret os elsk. hæderlige og høj lærde Mand, M. Iver Bertelsen, bedendes eder og ville, at I strax antvorder hannem Klostret med dets Tilliggelse, saa og Register, Jordebog, Breve og andet, hvis bør at lades«. Samme Dag

om at være M. Iver Bertelsen behjælpelige med at faa tilbage, hvad der af hans Gods endnu var at finde og opspørge, som ikke skjelligt kunde bevises at være anvendt til Betaling af hans vitterlige Gjæld. Endvidere aflagdes han afgiftsfrit med Kongetienden af Magleby Sogn, og d. 27 Maj 1572 fik han Forlening paa Kongetienden af Storeheddinge Sogn mod en aarlig Afgift af 21½ Pund Korn¹⁾. Den 14 Oktober s. Å. forlenede Kongen ham desuden med et Kannikedømme i Aarhus, og da Abbeden M. Morten Pedersen i Sorø omtrent paa samme Tid forflyttedes til Sognepræst i Roskilde, blev M. Iver Bertelsen 30 Oktober 1572 beskikket til hans Eftermand, og blev saaledes Forstander i det samme Kloster, hvor han for 2 Aar siden selv havde været en fattig Fange²⁾.

Nogen Tid, efterat han saaledes atter var kommen paa en grøn Gren,³⁾ ægtede han en adelig Jomfru, formodentlig den samme, som Hemmingsen i sit Brev, havde hentydet til, nemlig Else Mule, en Datter af Hans Mule til Nislevgaard³⁾. En saadan Forbindelse hørte i de Tider til Sjaldenhederne, og skjønt Børnene af et sligt Ægteskab vare uadelige («ufri»), finde vi dog, at en Søn af »Else M. Ivers« senere opdroges tilligemed flere »Herremændsbørn« sammen med Prinds Ulrik, Frederik II.s næstældste Søn, i Sorø⁴⁾. Det er vel at antage, at Iver Bertelsens tidligere Fæstemø maa være død, inden han kunde indlade sig i det her omtalte Ægteskab.

fik Herluf Skave, Landsdommer i Nørrejyland, M. Morten Pedersen, Abbed i Soer, og Hr. Bertel Sørensen, Prior i Antvorskov, Befaling til at være tilstede ved Overleveringen af Ringsted Kloster til M. Iv. Bertelsen. Jfr. D. Mag. VI, 368.

¹⁾ Magleby Tiende ombyttedes 1574 med Kongetienden af Alsted og Fjenneslev Sogne, som M. Ivers Hustru beholdt efter hans Død. (Sjæl. Reg. Nr. 11, 10. 132. Nr. 12, 317. Tegn. XVIII, 461).

²⁾ Sjæl. Reg. Nr. 11, 35—36.

³⁾ Vinding I, c. I Slægtregisteret hos Mumme, S. Knuds Kirke i Odense. S. 228, siges derimod, at Else Mule var en Datter af M. Kasper Mule, Domprovst i Ribe. Slægten Mule hørte forøvrigt til den lavere Adel.

⁴⁾ Ifølge et Kongebrev af 9 Apr. 1585 i Sjæl. Tegn. XV, 493.

I Sorø var han nu Abbed i otte Aar. Hans Bestilling bestod blandt andet i at modtage fornemme Gjæster, som paa Rejsen gennem Landet tog Natteleje her. Herved kom hans tidligere Ophold i Udlandet ham til Nytte, og ved sin Lærdom og behagelige Omgangstone tildrog han sig fremmedes Opmærksomhed ¹⁾. Som Abbed havde han desuden Klostergodset under sin Bestyrelse, hvilket ofte kunde give meget at gjøre. Forøvrigt mistede Klosteret ved denne Tid en stor Del af sine tidligere Beboere, da Præsterne i Nabosognene, som hidtil havde haft Bolig og Underholdning der, omtrent paa samme Tid M. Iver blev Abbed, fik egne Præstegaarde ved deres Kirker ²⁾. Endnu benyttedes dog Klosteret som Fængsel, og ligesom M. Iver tidligere havde staaet under den forrige Abbeds Opsyn, saaledes fik han nu selv adskillige gejstlige Mænd, der vare dømte for forskjellige Forseelser, i sin Varetægt, saasom Præsten fra Jørlunde, Hr. Jakob Andersen, der 1574 var dømt for Trolddom, og Præsten fra Thoreby, den bekjendte latinske Poet M. Hans Jørgensen Sadolin, der for en Løstgængelsesforseelse 1576 var afsat fra sit Embede ³⁾.

M. Iver Bertelsen var en Mand med historisk Sands. I sit Fangenskab forfattede han efter Indskrifterne i Sorø Kirke et Slægtregister over Skjalm Hvides berømte Æt, som han sendte Biskop Povl Madsen ⁴⁾; senere skrev han en hel

¹⁾ Professor Joh. Seccervitz fra Greifswalde, som i Sommeren 1580 rejste gennem Danmark og har beskrevet sin Rejse i *Daneidum sive carminum de rebus Danicis lib. II. siger (D. 5):*

Jam vicina vocat nos Ringelstadia, iam nos
Quæ regitur docto Sora beata viro,
Artibus et linguis præstans luare, scholæque
Haffniacæ quondam pars venerande, Vale.

Om fyrstelige Personers Ophold i Sorø paa Gjennemrejse fortæller Er. Lætus, *De nato baptisatoque filio primo Friderici II. Msc.*

²⁾ Ny kirkehist. Saml II, 764—65.

³⁾ Sjæl. Tegn. XII, 228. XIII, 218.

⁴⁾ Se hans Brev til Biskoppen, Dän. Bibl. IV, 9. Det er ikke usandsynligt, at den *«Genealogia»*, som M. Iver udkastede, har været

dansk Rimkrønike, idet han efter K. Frederik II.s Opfordring forfattede en Række historiske Rim, der skulde tjene som Text til de Billeder af Danmarks Konger, ligefra Dan af, som Frederik II lod indvæve i Tapeterne paa Kronborg Slot¹). M. Iver var nemlig ogsaa Digter, og ikke blot latinsk, som næsten enhver studeret Mand var i de Dage, men ogsaa dansk, og undertiden meget heldig, som man ser af hans smukke Mindedigt over Kansler Johan Friis. Vigtigst i literær Henseende bliver dog det Fund, han gjorde i Sorø Klosters Bibliothek. Han blev nemlig her opmærksom paa en gammel latinsk Codex uden Forfatternavn men indeholdende en Skildring af de hamburg-bremiske Ærkebispens Virksomhed navnlig for Kristendommens Udbredelse i Norden. Han mærkede strax, at her var Guld gjemt, og meddelte sit Fund til lærde Venner, navnlig til Prof. Jakob Madsen og til Slotspræsten M. Anders Vedel, og ved den sidstes Flid og Arild Hvitfeldts Opmuntring kom da Adam af Bremens vigtige hamburgske Kirkehistorie for første Gang for Lyset, udgiven efter den Codex, M. Iver først var bleven opmærksom paa²).

Da Kantordømmet i Roskilde Domkapitel 1575 blev ledigt ved M. Oluf Offesens Død, ønskede M. Iver Bertelsen gjerne at faa dette anseelige Prælatur, og da Kongen var gunstig stemt for ham, syntes der at være al Udsigt til, at han skulde naa sit Ønske; thi skjønt Kapitlet havde Valgret,

Grundlaget for det Skrift angaaende samme Emne, som hans Abbed, M. Morten Pedersen, mange Aar efter, da Iv. Bertelsen alt længe var død, udgav (se foran S. 485—86).

¹) Disse Rim bleve senere trykte (i Bangs Saml. af nyttige og opbyggelige Materier. II, 170—92. 338—82) under Elsebe Brockenhus's Navn, formodentlig fordi denne Dame, som Ejerinde af Haandskriftet, havde skrevet sit Navn paa Titelbladet; men af Fortalen til den af M. Ivers Svigersøn, M. Jakob Wolf, udgivne Jødekrønike ser man, at ikke hun men M. Iver Bertelsen er den rette Forfatter (sml. Nyerup og Rhabek, Bidrag til den danske Digttekunsts Hist. II, 191). Det samme stadfæstes af Lyschander (Westph. Monum. ined. III, 466).

²) Se Wegener, Hist. Efterretn. om A. S. Vedel, 2 Udg. S. 97, 105.

skulde Valget dog stadfæstes af Kongen, og i Regelen var det dennes Bestemmelse, der afgjorde Sagen. Skjønt Kongen nu anbefalede M. Ivers Valg i et Brev til Kapitlet, og det lod til, at det var lykkedes denne at faa de adelige Prælater i Kapitlet (Niels Kaas, Hans Skovgaard og Kaspar Paslick) paa sin Side, strandede dog Planen, og, saavidt man kan se, især paa Modstand fra de kjøbenhavnske Professorers Side, der vare Medlemmer af Kapitlet. Disse, som maaske endnu bevarede endel af den gamle Uvilje mod M. Iver Bertelsen, fik nemlig skudt en Mand frem som Kandidat til det ledige Prælatur, der stod Kongen endnu nærmere end Abbeden i Sorø, nemlig den tydske Hofpræst M. Christoffer Knoff, og da de fleste Stemmer endelig samledes om denne, fik han ogsaa 11 Februar 1576 kongelig Stadfæstelse ¹⁾.

M. Iver var den 53de og sidste Abbed i Sorø; men 1580 maatte han vige Pladsen for K. Frederik II.s ny Yndling, Peter Reedtz, en meklenborgsk Adelsmand, som var kommen her ind til Landet 1572 med Dronning Sofie og snart vidste sig at gjøre sig saa yndet ved Hove, at der for enhver Pris maatte gjøres Plads for ham ²⁾. Som Følge heraf blev Prioren i Antvorskov, Hr. Bertel Sørensen, afskediget med Pension, og M. Iver i Sorø blev forflyttet tilbage til Ringsted, hvorpaa Peter Reedtz forlenedes baade med Antvorskov og Sorø Klosters. Der siges etsteds, at M. Iver blev »removeret«, da Pet. Reedtz gjordes til Lensmand i Soer ³⁾; dog har denne »Remotion« sandsynligvis ikke medført noget betydeligt Tab i Indtægter for ham, da Ringsted Kloster, hvor Bent Gregersen hidtil havde været Abbed, d. 28 Juli 1580 overdroges ham paa ret gode Vilkaar ⁴⁾. I Ringsted fik han især at gjøre med Istandsættelsen af

¹⁾ Se Tillæg Nr. 4—6, og Sjæl. Reg. Nr. 11, 195.

²⁾ Estrup, Thygestrup, som det var, og som det er. S. 57 ff.

³⁾ N. Helvaderus, Sylva chronologica. II, 208.

⁴⁾ Sjæl. Reg. Nr. 12, 103. 106. 109. 164.

den gamle, ærværdige men forfaldne Klosterkirke med de mange Kongegrave, en Opgave, der alt havde sysselsat ham, da han første Gang var Abbed i Ringsted, men som han nu bragte til Ende. Han lod Monumenterne restaurere eller lagde ny Mindestene paa de gamle Grave, forat betegne deres Plads for Efterslægten, og bidrog saaledes sit til Bevarelsen af Minderne fra Danmarks stolteste Tid, Valdemarernes Dage ¹⁾.

Løvrigt blev hans andet Ophold i Ringsted Kloster næsten ligesaa kortvarigt som det første, thi allerede den 8 September 1583 døde han efter et bevæget Liv, rigt paa Lykkens Omskiftelser. Paa den Ligsten, hans Hustru lagde paa hans Grav i Ringsted Kirke, kaldes han »Befalingsmand over Ringsted Kloster« ²⁾; men det kan dog bemærkes, eftersom man har lagt særlig Vægt derpaa, at han i kongelige Udfærdigelser kun nævnes som »Abbed og Forstander«. M. Iver Bertelsen synes at have været en Mand af ualmindelig Begavelse og gode Studier; men, idetmindste i sine yngre Aar, var han hidsig og paastaaelig. Hans Opførsel mod Hemmingsen er og bliver uforsvarlig. Ved sit Ægteskab med Else Mule, der senere ægtede Historieskriveren D. Niels Krag, droges han ind i de højere Klasser af Samfundet; dog ogsaa her vidste han med sit gode Hoved og sin naturlige Vittighed og Skjemtsomhed at hævde sin Plads. Med ikke faa af den Tids Videnskabsmænd stod han paa en fortrolig Fod ³⁾. Hans Børn gik det godt; saaledes blev

¹⁾ Lyschander beretter (a. St.) om Iv. Bertelsen: »Insignia et monumenta Regum et Nobilium, quotquot vel Ringstadium quietis suæ locum elegerunt, vel devoto animo conventum dotarunt, blattis et tineis adesa et consumpta restituit.« Jfr. Pragtværket »Kongegravene i Ringsted,« S. 42. Tvende Breve om Restaurationen af Ringsted Kirke under Iver Bertelsens Ledelse, som Forf. af dette Værk ikke omtaler, har jeg tilføjet som Tillæg, Nr. 7 og 8.

²⁾ Marm. Dan. I, 181.

³⁾ Lyschander kalder (a. St.) M. Iver Bertelsen: »in secularibus literis summa eruditione et maximo Philosophiæ titulo ornatissimus, in sacris scripturis excellenter doctus, ingenio ac indole præstans,

Sønnen Hans Iversen, efter at have studeret i Leiden, Præst i Boslunde (en Søn af denne var den bekjendte Hr. Iver Hansen i Boslunde, der med Farfaderens Navn ogsaa synes at have arvet hans gode Hoved); Kristoffer Iversen blev kongelig Renteskriver; Bertel Iversen blev, efterat have studeret i Helmstädt, Rektor i Assens; Datteren Margrete ægtede M. Hans Bang, Provst paa Samsø; Anne blev gift med Herman Holst, »Præfect« for Øresundstolden, og Marine med Lektor M. Jakob Jakobsen Wolf i Odense, der tidligere havde været Rektor i Ringsted ¹⁾).

Tillæg.

1.

*Doctor Hanns Albritzen fick kon. Ma. breff, som her
efftherfølger.*

Frederich etc. Vor synderlige gunst tiilforn. Wiuder att efflhertij sognepresten vðj Sthege er død oc afgangen, oc sogne-folckitt ther samestedz haffue brøst for en sele sørger, oc wij forfare, at thiid tiil Kiøpnehaffn skal were kommen en god lerd mandd mett naffn mester Ifuer: Tha bede wij etther oc begiere,

vena facilis, longo usu, variarum rerum et utriusque fortunæ experientia; illustrium denique et doctissimorum virorum conversatione clarissimus, vita et moribus festivus.« Blandt hans Skrifter nævner L. »Epigrammata varia et certamina poetica cum nobil. Sthenone Bilde de Wand[aas], Claudii F.« I Gravskriften fremhæves hans »ingenuus lepos« (Marm. Dan. I. c. Vinding, p. 102). Er. Lætus siger (Rer. Dan. lib. VI. p. 258) om ham:

..... studiis excellit Iuarus, et acri

Plurimus ingenio præstat: cui Pallas amico

Plaudit, et Aonijs iungit consortia Musis.

Paa et andet Sted omtaler samme Forfatter, der kjendte M. Iver nøje og oftere besøgte ham i Sorø, ham som: »vir, ut facetiis plurimus, ita doctrina excellens, mihiq̄ue iam longo vitæ usu ac facilitate charus«.

¹⁾ Vinding, Acad. Haun. p. 101. Bloch, Den fyenske Geistligheds Hist. I, 285. II, 184—5. Kirkehist. Saml. I, 534—9.

atj wille forordinere oc fordre, att for^{ne} Mester Iffuer ma bliffue kallitt tiil Stege och ther bliffue sogne prest, oc j wille alting ther vdj tiil thet beste forhjelpe, paa thet almuen met en god [Gudz] ordtz thienere oc siele sørgere [vden] lengre fortog mue bliffue forsørgitt. Ther mett gior j oss tiil wiilge. Befallendis etc. Helsingborg thennd 4 7bris Aar etc. M. d. lxxv.

Tegn. over alle Lande. VIII, 380.

2.

Magistro Ivaro Bartholino agenti in monasterio Sorensi.

Quod me schismatis tecum reum agis in tua ad optimum regem supplicatione, tuo more facis, qui non soles candide et recte quicquam facere. In libello meo, quem Pastorem nomeno, doceo, non unius pastoris esse quicquam in ceremoniis mutare: doceo cautionem adhibendam esse, ne abrogatio ceremoniæ alicuius plus pariat mali quam boni: doceo, nullam prorsus ceremoniarum in mediocriter reformatis ecclesiis mutationem admittendam esse. Tu tamen, quem in sinu serpentem fovi longo tempore, hoc tantum virus in me insidiose jacularis, ut te purges, qui, regia autoritate et episcopi contempta, ausus es superbe et maligne ceremonias baptismi mutare, nullam profecto aliam ob causam, quam ut novus aliquis ecclesiæ reformator a vulgo salutareris, cuius applausum semper ambitiose quæsivisti. Quod ad conscientiam tuam provocas, hypocritam prodis, desponsatam tibi sponsam perfide deseruisti, teste conscientia tua, ad quam provocas. Ad alienam alludere turpiter cœpisti (testibus multis, quos scandalo gravi offendisti), ut ex sua nobilitate tibi nonnihil affricaret splendoris. Hic plane tibi nulla conscientia fuit. Quod autem scribis, te amotum esse ab officio propter mutatum ritum baptizandi (etsi hac pœna fuisset dignus tuus temerarius ausus), tamen injuriam regi et iudicibus facis, qui propter scandala a te orta non potuerunt te ferre in isto loco, ubi eras, et nunc te optimus rex alit in honesto loco apud pium et doctum virum, donec conspiciat in te veræ pœnitentiæ signa. Dicis: „Hemmingius recenset nugas papisticas, inter quas numerat adjurationem Sathanæ“, quasi vero inde sequeretur, Hemmingium damnare adjurationem Sathanæ, qualis in nostris ecclesiis in usu

est. Usus et abusus rebus mediis qualitatem imponit; et non res ipsæ simpliciter. Etsi autem pastores docti norint, infantes Christianorum participes gratiæ esse propter promissionem factam Abrahamo, tamen, ut testentur, qualis nostra prima nativitas sit naturâ suâ, hanc veteris adjurationis recitationem retinent, non ut papistæ, qui putant, infantes obsessos[!] esse actu a Diabolo, sed ut qui destingvant inter naturam et gratiam, monstrentque, baptizatos ab omni jure Sathanæ vindicari per baptismum. Nam per immundum Spiritum cum Augustino recte intelligunt inimicam Diaboli potestatem in homines, quam exercet in eos quoque, qui ab eo non sunt obsessi actu. I nunc ingrate et provoca ad Hemmingium, omnium qui ipsum norunt testimonio, ordinis et pacis amantissimum et abhorrentem ab omni mutatione non necessaria in ecclesia: quem tu sane de te bene meritum non honorare, quod te aliquando perditum liberaverit, sed conculcare studes, instar muli, qui saturatus lacte matris calcibus eam petit. Vale. Deus det tibi meliorem mentem. Die 16 Martii Anno 1568. Hemmingius.

Afskrifter i Rostgaardske Saml. 2. 4to., og i Ny kgl. Saml. 2020 4.

3.

*Eruditione clarissimo viro D. D. Nicolao Hemmingio,
Professori Theologo in Academia Haffniensi S.*

Literas tuas in me invectivas ad 3 Nonarum Aprilium accepi, Venerande D. D., in quibus quidem tu ita intemperanter agis, ut non ab homine docto et theologo sene, imo ut non a viro, sed impatiente et iracunda muliere videantur profectæ. Equidem existimaveram, jam per ætatem evaporasse innatæ illius malitiæ et vitiositatis tuæ feces. Speraveram te, cum sis theologus, eum animum induisse, ut in omnibus modeste ageres, multo maxime in religionis negotiis, in quibus certe decet omnes pios, sepositis affectibus, simultatibus et causis privatis, sedate et placide pro veritatis inquisitione laborare. Sed antiquum obtines, et te consvetis furiis adhuc interdum agitari experior, qui in me condemnatum contra ordinem præscriptum in verbo Dei, contra perpetuam ecclesiæ consuetudinem, contra leges publicas et ordinationem regiam, exutum facultatibus omnibus, rele-

gatum in carcerem, eas calumnias, ea convitia profudisti, a quibus modestus quisque ethnicus abhorreret. Memini ante annos quinque, cum tu etiam, nescio quas in causa illa adulterina (quæ tibi cum vicino fuit) insidias tibi strui somniores, ac me in templo, quod Haffniæ a Diva Virgine nominatur, paulo antequam Sacram Cœnam percepturus fueram, ita maledictis et probris obrueres, ut in proposito pietatis opere impediveris nihil minus cogitantem, quam ut me otiosis illis vestris concertationibus immiscerem. Condonavi injuriam tuis nonnullis meritis, pertuli rabiem tuam collega, ac si essem discipulus. Si tibi ea petulantia in me uti, quoties libitum est, impune licere existimas, multum erras: nimis magni emerem beneficia tua, si homini procacissimo hanc facerem licentiam. Etsi enim certo consilio responsionem hactenus presserim, nolui tamen tacitus tam injustas criminationes tamque acerba probra ita omnino devorare, quin intelligeres, me deinceps ferocitatem tuam non toleraturum, sed animo præsentis repressurum, donec fortasse desinas me lingua tam effuse petulanti consecrari. Quod si autem, dum his tuis calumniis et convitiis respondeo, liberius et acrius in te dictum aliquid a me fuerit, imputabis id tibi ipsi, qui me invitum eo traxeris et impuleris, ut, si velim, nec possim nec debeam tibi parcere. Principio causam, quæ tibi hanc bilem concitavit, intelligo fuisse supplicationem quandam, meo nomine ab amico consanguineo scriptam ad Reg. Maj., traditamque Dn. Johanni Skowgaard, ut offerretur. Sed quæso te, unde scis, an ego eo die, quo sunt profusa illa tua in me maledicta, harum rerum conscius fuerim? Qui scis, egone putaverim meo nomine sollicitari regem? Sapientem omnia verbis prius quam armis experiri decet. Sed esto mea, meam vocari volo, quantumcunque tumultueris. Utinam fuisset R. M. oblata! Quam præter hanc tui mentionem facit aliam, cum de ceremonia exorcismi loquitur: Quæ quodammodo sacram baptismi actionem contaminat et merito abroganda esset, ut eruditissimus vir D. Nicolaus Hemmingius expresse scribit et docet etc. Hoccine est insidiosè in te virus jaculari, ut me purgem? Hoccine te conculcare? Hæcne tua sunt verba in Enchiridio? Merito celebrari deberet sine nugis stis, quas addiderunt papistæ, ut sunt ceroma sacrum, saliva, sal, exorcismus aquæ, adjuratio Sathanæ, quæ omnia maculant

quodammodo hanc divinam actionem etc. Cur, cum tibi et aliis collegis scribens hoc ipsum objicerem, nihil respondisti? Quia fortasse veritatem privatim ausus es confiteri, sed cum nunc eam in publico cum periculis conjunctam fore existimas, impatienter furis et quæris *κρησφύγετα*. Relinquam ergo mox universæ ecclesiæ judicio; tunc in me malitiose probra, an ego in te insidiose virus (ut ais) sim jaculatus. Tantum abest, ut lucem fugiam, vel tua hæc mendacia extimescam. Testes erunt multi boni viri, domi et foris, quibuscum vixi; declarabunt testimonia earum ecclesiarum, in quibus didici et docui, quam sit hoc tuum vere diabolicum mendacium, quo me fingis nihil solere recte, nihil candide facere. Usitatus animi tui morbus est, quo soles in ventos etiam maledicere, quoties te ex consuetudine furiosis istis motibus Sathanas impulerit. Serpentem me vocas, quem longo tempore in sinu foveris. Equidem Vitteberga e studiis rediens duos annos plus minus vixi tecum in tua mensa. Fateor me humaniter abs te et optima fæmina, conjuge tua, esse habitum, minoris etiam quam reliquos commensales vixisse: fateor tuo consilio et opera vocatum esse professorem. Si id vocas longo tempore in sinu fovere, agnosco beneficium, et ut, hoc nomine me tibi obnoxium esse, præ me semper tuli, ita nunquam defutura erit voluntas, si detur occasio et facultas, referendæ tibi gratiæ, etsi vetera illa beneficia novis iisque majoribus injuriis in me plane obscuraveris. Neque vero conscius mihi sum ullius vel dicti vel facti, quo tu a me, data opera, unquam sis violatus. Sed serpentem me ex ingenio tuo fingis, qui quidem etiam cum amicis colloquens mentem serpentinam crebris crispatisque lingvæ voluminibus, naturâ impellente, prodis. — Porro quod me regiam et episcopalem auctoritatem contempsisse scribis, arguo te impudentissimi mendacii. Testor Filium Dei, futurum mox judicem, quod id sceleris nunquam ascenderit in cogitationem et cor meum. Contempsit ego sine ulla offensione meæ ecclesiæ, vel, si mavis, abjeci exorcismum, re et nomine diabolicum: præter hunc nihil mutavi, nihil sustuli, nihil adjeci, quod non habet ordinatio. Id tu perfidiose et veteratorie vocas ceremonias baptismi et ritum bap̄tizandi superbe et maligne mutare, ut novum reformatæ religionis nomen acciperem a vulgo, cujus applausum me semper ambitiose quæsisse, ma-

litiose calumniaris. Hypocriseos me insimulas, quod dixerim conscientiae causa ab istis papisticorum abusuum reliquiis me abstinuisse, et objicis perfidam desponsatae sponsae (ut ais) desertionem, ex quo quidem facto conscientiam meam in omnibus vitae meae actionibus vis damnare tua illa singulari arte. At ego ostendam testimoniis, literis et sigillis eorum, qui huic rei ab initio interfuerunt, quod et hoc tuum superioribus simile sit mendacium. Conscientiae meae testis et iudex est Deus in omnibus. At tua utinam non magis coinquinata esset! Habita tecum, paries dealbate (si modo dealbatum etiam recte dixerim), quae quaeso conscientia tibi fuit, cum priorem vitae tuae legitimam consortem toties tyrannice (ut constans de te fama est) in faciem percuteres, conspueres, vino ebrius perfunderes, traheres crinibus, calcas pedibus, laceras ungvibus, interdum etiam cogeres in oscula congerronum tuorum, et tandem adeo a te et conjugali amore abalienares, ut in adulterium inciderit? Nihilne illa tibi, nihil tuae domui (rediens ex complexu nobilium) splendoris affricuit? Nobilis mulieris inhonestam consuetudinem tu mihi objecisti, quam et causam finxisti, cur me serenissimus rex exutum fortunis omnibus relegarit in carcerem. Atqui si tu ita temperasti ab omnibus alienis, ut ego ab illa, fecit tibi fama, quod tu mihi, magnam injuriam. Utinam tam vixeris caste conjux, quam ego caelebs! Nihil dixero amplius. Miror autem summam illam tuam impudentiam, qua non erubescis tam manifestis mendaciis, convitiis, calumniis et sycophantice ludere. Testis est ipsa Regia Majestas, testis praeses diocesis, actor in causa, testis concionator regius, testis tua tortuosa et *κακωντηριασμένη* conscientia: et res ipsa loquitur, lippis et tonsoribus per Daniam notissima, me in executionem vestrarum sententiarum, quibus abstinentem ab exorcismo condemnastis, conjectum esse in has poenas, postridie subsecutas, cum, confiscatis meis bonis, de capite meo, de perpetuo carcere ageretur, et ante eum diem nulla unquam in me lata esset sententia, nec ego unquam illius scortationis accusatus aut convictus essem. At postquam animadvertistis vulgo intelligi, quod contra omnes leges et jura me condemnaveritis, et R. M. contra suam ipsius ordinationem armaveritis, causas quaeritis, fingitis, invenitis, et crimen objicitis, cujus nunquam constitutus eram reus, nunquam convincebar, nunquam judicabar.

Id autem ut confitear, diuturnitate carceris, quantum intelligo, conamini efficere. Et tamen honesto titulo optimum principem docetis, ut semper me detineat, donec veræ pœnitentiæ signa fuerit conspicatus. Intelligo equidem artificium, et efficiam, ut plures intelligant. Notior enim mihi est æquitas R. M., quam ut persuadere tu mihi possis, ejus Majestatem ex confictis inimicorum rumoribus et incerta fama contra leges publicas me indemnatum conjicere in carceres, denudatum omnibus fortunis. Sed affirmanti incumbit probatio; teque urgeo, provoco, urgebo et provocabo, et declarabo, te manifeste in me mentitum esse. Restat nunc, ut ad causam ipsam, quam tibi male conscius intermiscēs, etiam respondeam. Vulgo in tota hac diœcesi contra ordinationem regiam intermittitur præfatio et admonitio de dignitate baptismi. Prosilitur ex abrupto ad rem tam sacrosanctam, tamque seriam, in conspectu Divinæ Majestatis, non aliter quam in scena apud comicum: Exi foras, sceleste! Fit manifestus abusus nominis Dei, cum applicatur rei non mandatæ divinitus. Id tu laudas, id commendas, id coloribus pingere conaris. Ego piam et, ut spero, non inutilem commonefactionem de baptismo præmisi secundum præscriptum ordinationis; sed exorcismum sustuli sine ulla offensione meæ ecclesiæ. Cumque ob id in publicum traherer, placide me obtuli erudiendum verbo Dei. Hoc scelus esse pronuntias carcere dignum, hoc mereri, ut ab officio remotus et fortunis omnibus exutus juste fierem. Nec dubito, quin apud R. M. mortis aut perpetui carceris mentio facta sit vel abs te vel ab aliis; alioquin me bonus princeps nunquam nec morti nec perpetuo carceri destinasset. Sed quo jure, quave injuria et conscientia id vos fecistis, judicet Deus et tota ecclesia. Quod conaris locum in Enchiridio per editum postea libellum excusare et priorem sententiam novâ distinctione eludere, nihil moror. Vide, ut toti ecclesiæ Danicæ satisfacias, in qua multi sunt, qui quod de exorcismo, cuius apud nos usus est, publice dixeris, audiverunt. Ego, si salutem meam et tui perditionem (ut somnias) in provocatione ad tuum scriptum consistere existimassem, jamdudum provocassem. Appellavi et appello ad verbum Dei, et provocare etiam possum ad eorum scripta, quos existimo te præceptores agnoscere. Sed quod ais, nullam prorsus ceremoniarum mutationem faciendam esse in mediocriter reformatis ecclesiis, id

simpliciter falsum esse dico. Omnes enim ritus pugnantes cum præceptis Dei semper et a quovis verbi ministro sunt rejiciendi juxta regulam apostolicam: Oportet Deo obedire magis quam hominibus etc. Neque enim debetur ulli creaturæ obedientia contra verbum Dei. Equidem Dei beneficio intelligo et intellexi, priusquam vel te vel tuum illum Pastorem viderem, quantum paci et tranquillitati debeatur in rebus adiaphoris. Nec mihi disputatio est de re adiaphora; sed ceremoniam manifeste pugnantem cum secundo præcepto decalogi et sacrilege contaminantem institutionem Filii Dei abjeci sine turbis in mea ecclesia. Tu strophas quæsivisti, ut eam, conscientia tua teste, impiam artificiose tegeres et ornares. Sed invenisti glossemata plane insulsa et tua eruditione indigna: quasi vero non satis abunde testarentur sacræ literæ et ipsa institutio Christi de hæreditaria nostra immunditie, qua rei nascimur æternæ maledictionis, nisi id humanis commentis præter et contra verbum Dei ostenderetur. Et miror, te non*intelligere, quam id ridiculum est, quod ais, exorcismo monstrari, quod per baptismum vindicentur baptizati ab omni jure Sathanæ. Sacrilega illa incantatio sibi hoc beneficii tribuit, non baptismo. Quod de Augustino scribis, intelligere eum per immundum illum spiritum, qui in baptismo exorcizatur, non Diabolum sed inimicam Diaboli potestatem, id multa clara et aperta testimonia ex scriptis Augustini falsum esse convincunt. Quin et in eo ipso loco lib. 1. de Symbolo ad Catechumenos, ad quem videris mihi alludere, declarat se per inimicam Diaboli potestatem significare ipsum Diabolum; subjicit enim: Exorcizatur ille, sub quo sunt omnes, qui cum peccato nascuntur; est enim princeps peccatorum. Atqui si tu non sentis, infantes Christianorum corporaliter obsessos, quam ergo vis potestatem Diaboli in confœderatis Dei esse, quæ exorcismis evocari et expelli debeat? Visne spiritualem obsessionem dicere, h. e. impietatem et incredulitatem adjurationibus expelli debere? Potestatem dicis in Christianis. At exorcismus tuus illam potestatem evocat ex hominibus, perque nomen Dei eam potestatem adjurat, ut egrediatur et recedat a baptizandis! Ita aliud sonat pes, aliud cithara. Et tamen ita confidenter triumphas, et tropheum statuis, ac si præclara parta esset victoria. Ego me obtuli ad legitimam causæ dictionem, promisi me libenter cessurum agnitæ veritati et obtemperatum

judiciis ecclesiæ post legitimam causæ dijudicationem. Quin etiam ita sum meæ gloriæ studiosus, ut ore et scripto errorem velim revocare, si non suspecti iudices post legitimam causæ dictionem censuerint exorcismum cum verbo Dei non pugnare. Sed intelligo causam publicam ad maledicta et convitia personalia transferri debere. In quæ cum omnino cogar et trahar, efficiam, ne tu me posthac vel mutum vel tuorum morum nescium esse existimes. Gloriose te prædicas ordinis et pacis amantissimum, quasi vero magna futura esset ἀταξία et seditio, si ceremonia impia, de qua multi pii pastores ecclesiarum per Daniam quotidie conqueruntur, a medio tolleretur. Me vero quomodo perditum liberasti, dicam publice, si res postulaverit. Quod te equæ matri, me vero nullo comparaveris, non satis intelligo facitias; lacte autem tuo quomodo et quamdiu sim saturatus, supra dixi. Peto autem, ut vel per literas vel internuntium mihi significes, quanti vixerim apud te minoris, quam reliqui commensales, et numerabo tibi reliquum argentum. Pœnitent enim me, quod abs te ullum unquam beneficium acceperim. Vale, et quod mihi imprecaris, tibi reprecor, τὸ μετανοεῖν. Soræ die 9 Aprilis 1569.

Ivarus Bartholinus manu propria s.

Efter Afskrifter i Rostgaardske Saml. Nr. 2. 4to., i Bøllings Brevsaml. i Kongl. Bibl. samt i Ny kgl. Saml. 2020. 4.

4

Frederich thenn Andenn med Gudz naade Danmarkis,
Norgis, Wendis och Gottis konning.

Wor synderligh gunst tillforonn. Wiider, att efftherthj Mester Oluff Offessenn, som wor Cantor ther wj Roskilde domkircke, nu er død och affgangenn, och wj komme wj forfaringhe, huorledis y self wj Capittelit skulle haffue Jus eligendi, saa mue y wduellie in Cantorem, huem ether gott siønis och y kender ther tiill duelligh, skickeliig och god att werre. Och enddog wj icke erre tillsindz emod Capittels priuilegier, som en gang aff oss erre confirmeritt och stadfest, att indsette nogenn, som samme Cantordum kunde anamme och beholde, med mindre thett scheer med ethers willige, och effther att oss elsk^e hederliigh och høylertt Mester Iffuer Berthelsen, Abbed wj Soer Closter, oss nu

paa thett wnderdanigste haffuer besøgt och begierrett her om wor schriffwelse till ether, huilcket wj hannum och icke haffue willtt nechte: tha bede wj ether ther fore och naadigst begiere, att ther som thett [ether] saa befalder, athj tha wille wnde och samtycke hannum samme Cantordum att maa bekomme, och lade hannum nyde thenne wor schriffuellse gott ad. Hand er offuerbødigh egien att wille werre forpflichtitt, naar hand wor bestillingh ledigh och quit bliffuer, att residere och boe ther hoss domkircken och j alle maade werre Capitels statuter wndergiffuen, och siig schicke och forholde, saa att ingenn med billiighed schall haffue siig emod hanum att beklage. Her medt gør y oss synderliighenn thiill willge. Befallenndis ether Gudt. Schreffuitt paa wortt slott Frederichsborg then 18 dagh Octobris Aar Mdlxxv.

Wnder wort signett.

Samtidig Afskrift i Kongl. Bibliothek, Ny kgl. Saml. 752 c. Fol.

5.

Gratiam et pacem per Jesum Christum.

Kiere Herrer och gode Wenner. Nest wenlig tacksigelse for alt gott, huilkett wii altiidt gerne forskylle wille. Szom eder well witterligt er, att Gudt almechtigste haffuer nu kallet wor kiere metbroder M. Oluff Offessen Cantorem, saa haffue wij strax epter hans afgang ladhett kong. Mtt. tilkiendegiffue, att Capitell haffuer Jus eligendi Cantorem eique hoc beneficium conferendi. Och ther fore lodhe forhøre hoess kon. Mtt. wedt hanss Mtt^s summum Secretarium, erlig och welbyrdig Arffuidt Huitfeldt, om hanss kong. Mtt. wille naadeligen wnde Capitell samme Jus att vdtuelle en bequem mandt aff Capitell till Cantorem igenn etc. Nu vdj medtler tiidt haffuer Mester Iffuer vdj Sor besøgt kon. Mtt. om samme prelatur atbekomme, och haffuer forhuerffuit kon. Mtt. wor naadigste Herris forscriftt till Capitell, aff huilcken wij sende eder en copie her indeluctt. Och haffue wii giffuit Mester Iffuer for suaar her paa Capitell, att wii icke kunne ther paa nogett giøre oc beslutte, før endt wore Prelater her tilstede komme och andre wore Capitels brødre, som nu icke tilstede ere. Szaa haffue wii nu tilscreffuet Her Cantzeler, Hanss Skougaardt och Doctorem Casparum Passelich, begierendis,

att the her wille were tilstede mett thett første paa en bestemder tiidt mett oss att raadtzslaa och handle ther om, eller scripturen giffue oss tilkiende deris willie och mening vdi saadan merckelig sag och bestilling. Huor fore wii wille eder ocsaa haffue gandske kierligen och gerne ombedett, atj wille lade eder findis her tilstede och deele mett oss eders gode raadt, helst forthij ther ligger stor magt paa, baade for Domkircken, Choritt, Scholen och meghett andett, Cantoris officium requirit, om man thet ellers rett besinde will. Kiere herrer och wenner giører her vdj, som wor gode tro er till eder. Vdi huess maade wii kunne tiene eder alle och huer igen, giøre wii altiidt gandske gerne. In Christo Jesu foeliciter valet. Ex Roschildia 23 die Octobris Anno etc. Mdlxxv.

V. p. a.

Capitulum Roschildense.

Udskrift: Clarissimis ac magnificis viris, Magistro Joanni Aurifabro, Rectori almæ Vniuersitatis Haffnensis, ceterisque Doctoribus et Magistris professoribus, collegis et amicis nostris charissimis.

Orig. i Kongl. Bibliothek, Ny kgl. Saml. 752 c. Fol.

6.

Gratiam et misericordiam a Deo patre per Jesum Christum.

Magnifice D. Rector, doctissimi et ornatissimi viri, Domini mei colendissimi, postquam diem suum obiisset venerandus vir M. Olaus, Cantor Collegij Roschildensis, obtulit me Regia Maiestas eidem venerabili collegio per literas intercessorias clementer rogans, vt ego in defuncti Cantoris successorem eligerer. Pertinet enim electio et collatio ad Capitulum, confirmatio vero ad Regem. Cæterum cum prælati Capituli venerandi, domini Nicolaus Caas Cancellarius, Johannes Schowgaard Senator Regni, et Caspar Paselichus Consiliarius Regius, abessent, dedi ego super eadem re ad singulos eorum literas meas, quibus iam illi benigne responderunt. Cognitis ergo voluntatibus et studijs illorum in me, constitui etiam ad Magnificentiam et Dominationes vestras, qui eiusdem venerabilis Capituli membra estis, hasce literas dare, meque vestris etiam iudicijs et voluntatibus subijcere, rogans amanter, vt si me eo loco et administratione dignum existimatis,

dignemini mihi in hac causa etiam suffragari. Existimo autem posse sine singulari dispendio in administratione, quam Cantoratus requirit, tantisper tolerari absentiam meam, dum me Serenissimus Rex clementer velit ex hac Sorensi gubernatione dimittere. Id quod etsi nondum facere constituit, spero nihilominus breui facturum. Interea non grauabor Roschildiam recurrere, quoties singularis vsus postulat. Curabo etiam, vt, quod ad quotidianas cantiones attinet, Succentor in mea absentia sedulo faciat offitium. Et forte hic etiam Regis voluntati, qua in hoc loco aliquandiu retineor, nonnihil concedendum esse putabitis. Sed ne ex meis affectibus disputare videar, rem omnem vestris iudicijs committo, peramanter rogans, dignemini me de vestris voluntatibus certiozem per literas reddere. Quod si feceritis, magno me beneficio a vobis affectum putabo, efficiamque, ne homini ingrato vel ignauo hoc offitium præstitisse videamini. Quod superest, Magnificentiam et Dominationes vestras Deo commendatum habeo, quem precor ex animo, vt labores vestros, quos pro Ecclesiæ salute sustinetis, dirigat in sui nominis gloriam. Amen. Bene et foeliciter valet omnes et singuli et me vobis commendatum habete. Datum Soræ Nonis Nouembris Anno Christi 1575.

V. M. et D. addictissimus
Iuarus Bartholinus.

Udskrift: Magnifico Domino Rectori, doctissimis et clarissimis viris Doctoribus et Magistris Professoribus in Academia Hafniensi, suis Dominis reuerenter colendis.

Orig. i Kongl. Bibliothek, Ny kgl. Saml. 752 c. Fol.

7.

Mester Iffuer Bertelsen fick Kong. Matt. Breff, Ringsted Closters Kircke anrørendis, vt sequitur etc.

Wij Frederich thenn andenn etc. gjørre alle witterliggt, att ephther wij komme wdj forfaringe, att Ringsted Closters kircke skall werre møgett brøsthøldenn och bygfaldenn bode paa Muer, Thag och Sparuerck, saa thend met ringe icke kand hielpis, och ephther att samme kircke er en met the eldste och fornemiste her wdj Landitt, och ther wdj mange aff fremfarne konninger

och dronninger her wdj Riigett ligge begraffuett, ochsaa wdj samme kircke aff Arrildtz thid haffuer weritt holditt, och end nu holdis forsambling och søgning aff mennige landtzens Indbyggere, naar the ephenn søge theris Rett, eller wdj andre Anliggende skulle forsamblis, tha haffue wij achthet icke sømmelig och tilbørlig, att samme kircke skulle forfalde og bliffue øde, och therefore thaget wdj bethenckende, wed huad meddell ther kunde kommis for^{ne} kircke till hielp och forbedring, och therudindenn for gott anseett, att alle Landtzby kircker ther offuer ald Siellandtz Stigt skulle aff theris Renthe och Indkompst, vdi thette Aar, komme for^{ne} Ringsted Closters Kircke till hielp met enn halff daller aff huertt pund Kornns indkompst, wdj hues maade thet er nogenn Kircke till Renthe och indkompst, huilckenn for^{ne} hielp Oss Elsk^e hederlig och hoglerdt mand Mester Iffuer Berthelsenn, Abbitt wdj Ringsted Closter, skall lade indfordre aff Kirckewergerne till huer Landtzbye kircke her wdj for^{ne} Siellandtz stigt, och thet siidenn foruende och forlegge till for^{ne} kirckes nottorffthige bygning och forbedring. och therefore giøre tilbørlig Rede och Regenskab. Och Kirckewergerne skulle were forplichth, hannum samme hielp vden forhallinge eller forsømmelse att lade tilkomme, saa frambt the icke wille stannde oss therefore till Rette. Thi bede wij och biude alle Kirckeuergere till huer Landtzby kircke her wdj Siellandtz Stigt, attj retter ether epher wdj thette neruerendis Aar huer aff thend Kircke, som the wdj befalling haffue och ere werge och forstandere fore, att yde, giffue och offuerandtuoerde till for^{ne} Mester Iffuer Berthelsenn eller hanns fuldmechtige en halff daller aff huer pund Kornns Renthe och Indkompst. Saa frembt som nogenn Kirckeuergere herudindenn findis forsømmelig och icke for^{ne} halffue daller aff huert pund Kornns Indkompst vdi thette Aar, vdi rette thide, naar hand ther om lader fordre, till for^{ne} Mester Iffuer eller hanns fuldmechtige wdgifuer och fornøyer, eller och nogenn siin Kirckes Indkompst fordølger, ther met for^{ne} Ringsted Closters Kircke paa for^{ne} hielp kand skee affbreck och forkortt, tha skulle the, som ther met befindis, therefore deelis, tillthallis, straffis och stande therefore till Rette, som wedbør. Her epher siig alle Kirckewergerne till Landtzbykirkerne her wdj Siellandtz Stigt, saa well

som for^{ne} Mester Iffuer, paa for^{ne} Ringsted Closters Kirckis wegne, wille och skulle wide att forholde. Ladendis thet ingenlunde. Actum Sorøe Closter, thend 4 Octobris Aar etc. Mdlxxxij
Sjæl. Registre Nr. 12 Fol. 263.

8

Mester Iffuer Berthelssen, Abbed vdj Ringsted Closter, fick Breff, Ringsted kirckes bygning anrørendis, vt sequitur.

Wij Frederich thennd Anden etc. giøre alle witterliggt, att ephthersom wij haffue befallet Oss Elsk^e hederlig och hoglerdt Mandd, Mester Iffuer Berthelssenn, Abbett wdj Ringsted Closter, att skulle met thet førderligste lade forferdige nogenn bygninge, som er foretaget paa Ringsted kircke, till hues bygning ther nu skall werre brøst for Muersteen, och wij komme wdj forfaringe, att hoss Beenløse kircke skall staa enn kirckelade, som forfalder, och nu icke er Kircken nyttig, huilcken kunde affbrydis, och thess Steen selgis, och foruendis kircken till bedste, tha wille wij her met haffue befallitt och fuldmagtt giffuitt kirckeuergerne till for^{ne} Beenløse kircke, att mue for ett skielligt och billigt werdt selge och affhennde till for^{ne} Mester Iffuer Berthelssenn, till for^{ne} Ringsted Closters kirckes behoff, hues steen som kand findis vdj for^{ne} Beenløse kirckelade, att hand thend kand bruge till for^{ne} Ringsted kirckis bygning, och hues pendinge Kirckeuergerne therefore oppeberendis worder, epher gott och clartt regenskab, att skulle forordnis Beenløse kircke till bedste, och inthet andit. Huor epher Kirckeuergerne saa well som for^{ne} Mester Iffuer Berthelssenn siig kunde wiide att forholde. Actum Hadersløffhus 18 Augusti Anno etc. 1583.

Sjæl. Registre Nr. 12 Fol. 290.

II.

Nogle Breve til Fru Birgitte Gøye 1563—73.

Der blev ifjor holdt en smuk Mindefest, nemlig 300-Aarsdagen for Stiftelsen af Herlufsholm Skole. Denne Fest fremkaldte forskjellige Skrifter, blandt hvilke et, der i kirke-